

В. І. Татарінова, А.О. Бурдуланюк
Сумський національний аграрний університет

ФІТОСАНІТАРНИЙ МОНІТОРИНГ ХВОРОБ ГРУШІ В УМОВАХ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

В останні роки спостерігається підвищення агресивності раніше другорядних і незначних шкідливих організмів, з'являються нові шкідливі фітофаги і патогени, характерні для південних територій України. З одного боку, цьому сприяє потепління клімату, а з іншого - ослаблення фітосанітарного контролю, контролю над якістю посадкового матеріалу і його поширенням, зміна сортового складу насаджень культури, технологій вирощування, догляду тощо. Істотну негативну роль в зниженні якості плодів, врожайності і довговічності насаджень груші відіграє ураженість їх грибними і бактеріальними захворюваннями.

Метою досліджень було проведення фітосанітарного моніторингу хвороб груші в умовах північно-східного Лісостепу України. Дослідження проводились упродовж 2017-2020 рр. на базі навчальної лабораторії садівництва та виноградарства Сумського національного аграрного університету (СНАУ). Методом маршрутних обстежень, що проводились 1 раз в 2 тижні, візуально оцінювали поширеність і інтенсивність ураження мікозами листя, плодів і гілок дерев груші різних сортів за загальноприйнятими методиками. Для оцінки інтенсивності ураження органів рослин груші використовували 6-бальні шкали (0 - ураження відсутнє; 1 бал – до 1%; 2 бали – 1-10%; 3 бали – 11-25%; 4 бали – 26-50%; 5 балів – від 50% і більше).

В результаті фітосанітарного моніторингу хвороб груші в 2017-2020 рр. встановлено, що видовий склад збудників хвороб груші істотно змінюється. Тривалий час основними хворобами на груші були: парша (*Venturia pirina Aderh.*), конідіальна стадія (*Fusicladium pirinum Fckl.*), бура плямистість (*Entomosporium maculatum Lev.*), моніліоз груші (*Monilia fructigena*). Останнім часом розвиток цих хвороб мав депресивний характер. Домінуючими хворобами груші є іржа (*Gymnosporangium sabinae Wint.*) і біла плямистість (*Septoria piricola Desm.*).

Стосовно найбільш поширеної хвороби груші парші, спостереження показали ураженість тільки листя, яке становило 3-4 бали. Поширеність парші на листках досягала від 34 до 65%, а її розвиток становив 13,2 - 37,9%. Ступінь ураження паршею не досягав відчутної шкідливості.

Не велике поширення мала і бура плямистість (викликається грибом *Entomosporium maculatum Lev.*) для переважної більшості сортів, які вивчались. В наших дослідженнях ураженість була незначною на всіх сортах. Поширеність становила від 19,1 до 37,4%, а розвиток – від 4,2 до 13,7%.

Слід відмітити зростання ураження груші білою плямистістю. Збудником септоріозу є незавершений гриб *Septoria piricola Desm.* порядку *Sphaeropsidales*.

Перші характерні ознаки хвороби – появу на листках дрібних, округлих, сіруватих плям з вузькою, темно-бурою облямівкою, спостерігали відразу після цвітіння груші. Максимального розвитку хвороба досягала в серпні-вересні. З часом в центрі плям утворювалися чорні пікніди патогена. Зимує патоген у вигляді плодових тіл з сумкоспорами, які весною заражують листя. Хвороба викликає засихання й обпадання листків, що позначається на прирості молодих пагонів, зимостійкості дерев і врожаю плодів.

В попередні роки розвиток цієї хвороби був не значним і відчутної шкоди не завдавав. Але в 2019-2020 рр. спостерігали різке зростання хвороби на різних сортах груші. Так, найвищий показник розвитку білої плямистості на сорті Улюблениця Клаппа у 2017 році (27,4%) зріс до 78,8% у 2020 році. На груші сорту Бере Десятова відсоток розвитку хвороби з 23,7% у 2017 році збільшився до 73,1% у 2020 році.

В умовах агроекологічного середовища, яке дуже швидко змінюється, серйозну загрозу для груші створює іржа *Gymnosporangium sabinae* (Dickd.) Wint., яка раніше не зустрічалась в нашому регіоні. В останні роки хвороба має епіфітотійний характер і уражує всі насадження груші. Як відомо, збільшенню інтенсивності зараження рослин груші іржею сприяють насадження різних видів ялівців, які є первинними господарями іржастих грибів. Також спори іржастих грибів легко переносяться на значні відстані повітряними потоками і масово заражують грушу. Іржа на груші знижує стійкість рослин, погіршує їх загальний стан. Уражені дерева слабшають і виснажується, значно більше уражуються іншими хворобами і шкідниками.

Дослідженнями, які проводились упродовж 2017-2020 рр. на базі навчальної лабораторії садівництва та виноградарства Сумського НАУ встановлено, що поширеність хвороби досягла 100% практично на всіх сортах. Уражувалось переважно листя, не в значній мірі – пагони. Але в 2020 році виявили масове ураження пагонів. На плодах зовнішніх ознак захворювання не спостерігали.

Аналіз ураження груші за роками досліджень свідчить про стрімке зростання динаміки розвитку хвороби на фоні традиційної для даної зони системи захисту від хвороб. Так, найбільший показник розвитку іржі (54,4%) зафіксований на сорті Улюблениця Клаппа у 2017 році зріс до 85,2% у 2020 році. На груші сорту Бере Десятова відсоток розвитку хвороби з 51,7% у 2017 році збільшився до 77,6% у 2020 році. Тенденція до зростання прослідковується і на інших досліджених сортах, що викликає тривогу загрози епіфітотії іржі у плодкових садах регіону північно-східного Лісостепу України.

Обстеження показали, що всі досліджені сорти груші були уражені хворобами різною мірою, стійких сортів нами не виявлено. Найбільш інтенсивно на рослинах груші розвивалась іржа і біла плямистість, значно менше парша і бура плямистість.